

A fiú, aki nem akart meghalni

Kolibri, Budapest, 2023. 208 oldal

fordította: Miks-Rédai Viktória

A holokauszt 80. évfordulójára jelent meg Lantos Péter *The Boy Who Didn't Want to Die* című, 2023-ban, Nagy-Britanniában, különösen sikeres fogadtatásban részesült ifjúsági könyvének magyar fordítása. Különösen sikeresnek azért nevezem ezt az elismerést, mert a könyv elnyerte a United Kingdom Literacy Association gyermekirodalmi díját. Ezt pedig a leghitelebb szakértői csoport, egy tanárokból álló zsűri ítélte a legjobb alkotásnak.

A mű azért is fontos számunkra, mert szerzője magyar származású, makói túlélő. Másrészt azért, mert igen kevés magyar vonatkozású visszaemlékezéssel találkozhatunk manapság, melyet a fenti korcsoportnak szánunk. A strasshofi deportálásról több, gyermekként megélt visszaemlékezés vált a magyar holokausztirodalom számon tartott elbeszélésévé. A legismeretebbek közülük Ember Mária dokumentumregénye, a *Hajtűkanyar*, valamint a szintén makói Bárdos Pál, *Az első évtized* című könyve. Lantos Péter visszaemlékezése annyiban hasonlít az előbbiekhöz, hogy ő is gyerekként élte át a borzalmakat. Öt éves volt, amikor szüleivel és több családtagjával Makóról a szegedi gyűjtőtáborba hurcolták. Onnan a puszta szerencsének köszönhetően nem az auschwitzi halálvonatra szállították fel a szüleivel együtt, mint több más családtagját, hanem a túlélést jelentő ausztriai strasshofi munkatáborokba indulókra. Míg Ember Mária és Bárdos Pál a visszaemlékezéseit felnőtt olvasók számára írta, addig Lantos könyvének nemcsak az elbeszélője és nézőpontja, világlátása a gyermeké, hanem azok is gyermekek, akikhez a művével szólni akar, vagyis a célközönsége is. Mindez világosan látszik a mű letisztult, szentimentalizmustól, elvont eszme-futtatásoktól, naturalista borzalom-leírásoktól mentes elbeszélésmódjában, gyermekekhez szóló egyszerű, de nem szájbarágó, nem túl-moralizáló nyelvezetén, és stílusában, valamint a kötet didaktikus-ismeretterjesztő meg szerkesztésében.

Lantos Péter nemzetközileg elismert neuropatológus, aki Nagy-Britanniában kiemelkedő szakmai pályafutása után, nyugdíjba vonulásakor vált íróvá. Ekkor kezdte el megvalósítani egyik régi tervét: a gyermekként átélt elhurcolása és túlélése útvonalának újbóli bejárását, majd történetének, élményeinek megírását. „Nagy utazásait” (az 1944-est és a 60 évvel későbbi) először a 2006-ban, Angliában, megjelent *Parallel Lines*¹ című könyvében írta meg, felnőttek részére. Ezt követte a műfajváltás, mert minden bizonnyal fontosnak érezte, hogy átélte élményeivel a mai fiatal generációkat is meg tudja szólítani. 2023-ban így született meg az ifjúság számára írott könyve.

A könyv elején felelevenednek a boldog makói gyermekévek, a szerző dolgos középosztálybeli családja, jómódú nagyszülei, mindennapjaik, majd mindezt kezdik beárnyékolni a gyülekező felhők, a zsidókat érő megkülönböztetések, bátyja munkaszolgálatba vonulása. Ezt követi a makói gettóba költözés, a szegedi gyűjtőállomás, majd a bevagonírozás. Családjából

1 Lantos Péter 2009: *Sínek és Sorsok*. Budapest.

itt többeket elveszít, akiket az Auschwitzba induló vonatokra szállítása miatt itt lát utoljára, ám szerencsájükre anyjával és apjával együtt marad, és a túlélést jelentő ausztriai strasshofi munkaelosztó állomásra érkeznek, ahonnan a közeli Bécsújhelyre kerülnek. Pár hónap viszonylag elviselhető körülmények és megpróbáltatások után a bergen-belseni koncentrációs táborba viszik a szüleivel. Itt már a haláltáborok borzalmait veszik körül: az éhezés, a betegségek, a kiszolgáltatottság és a reménytelenség. Édesapját is itt veszíti el, de csodával határos módon édesanyja az, aki mindvégig vigyáz rá, és fantasztikus életösztönével, józanságával, kitartásával megóvja mindkettőjüket a veszélyektől, a betegségektől és a balesetektől. A történet elbeszélése a tábor felszabadulásával nem ér véget. A könyv közel fele a felszabadulás utáni megpróbáltatásokat írja le: a hazautazás komoly kihívásait, majd hazaérkezésükkor a szembesülésüket a makói állapotokkal. Házukat kifosztották, de ami a legfájóbb, eltávozásuk óta a családjuk nagy részét, közöttük a bátyját is, elvesztették. Az elbeszélése lényegében a hazaérkezésükkel ér véget, amely az újrakezdés nehézségeiről, az első iskolai napjairól számol be, mintegy keretbe foglalva a „nagy utazást” Makóról Ausztriába, Németországba, majd vissza Makóra. Így válik „kerekké” a 1944-es történet. Ám a szerző egyfajta epilógusban kiszól fiatal olvasóihoz, a „Talán tudni szeretnétek... Mi történt ezután” című fejezetben, ahol fotók segítségével beszámol családjá és saját maga későbbi sorsáról. Itt megtudhatjuk, hogy Lantos Péter a szegedi orvostudományi egyetemen végzett orvosként, majd 1968-ban, kutatói ösztöndíjjal, Angliába került, ahol úgy döntött, nem tér vissza a hazájába. E tettének következményeként távollétében börtönbüntetésre és teljes vagyonekőzésre ítélték hazájában, így többek között minden magyarországi ingóságát, beleértve a családi fényképeit is elkobozták tőle. Külön érdekesség, hogy milyen nehézséget jelentett számára felkutatni és megszerezni a néhány, könyvében publikált, családi fotót. A kötet végén, egy külön fejezetben, újra felsorolja, és röviden leírja utazásuk helyszíneit, fotókkal, majd térképekkel illusztrálva. Fiatal olvasóinak figyelmét akkor is szem előtt tartja, amikor „szójegyzék”-kel látja el könyvét, melyben egyszerű nyelven megmagyarázza a holokauszt irodalomban gyakran feltűnő, de a mai mindennapi életben kevésbé szokványos szavakat. Például latrina, tífusz, vérhas, krematórium, valamint a zsidósággal kapcsolatos kifejezéseket, mint például kóser, Dávid-csillag, Tóra.

Lantos Péter a könyvének megírásával fontosnak tartotta, hogy ne csak a felnőtt olvasókat érje el, hanem azokat is, akik manapság egyre kevesebbet tudnak és foglalkoznak az emberiség e legsötétebb korszakával. Mindezt úgy valósítja meg, hogy nyelvezetével, stílusával, ismeretterjesztő információkkal igyekszik az általa megfogalmazott gondolatait minél sikerebben közvetíteni fiatal közösségéhez.

E könyv olvasását különösen azoknak a tanároknak ajánlom, akik szeretnék, ha diákjaik hiteles olvasmányélményeken keresztül értenék meg a magyarországi holokauszt történéseit és azok emberi tanulságait.

Goldmann Márta